

ATMINTIES SKIAUTĖS IŠ ŽURNALISTIKOS STUDIJŲ: apie universiteto žurnalistikos specialybės pirmosios (1949–1954) laidos studentus ir dėstytojus

Bronius Raguotis

*Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos institutas
Bernardinų g. 11
LT 01124 Vilnius*

Šie atsiminimų įspūdžiai rašyti per du kartus (2007.06 ir 2007.07). Nesiremta kokiais archyvų ar kitų šaltinių dokumentais. Tad suvokiu, kokių trūkumų jie gali turėti ir turi. Bet sykiu galvoju – kad ir kokie būtų, gal pravertys skaitytojui, tyrėjui kaip istorijos medžiaga, asmeniškai paliudijimai, patyrimai ir žinios.

Esminiai žodžiai: žurnalistikos studijos, studentai, dėstytojai.

Paskutinėse gimnazijos klasėse buvau jau apsisprendęs studijuoti literatūrą. 1949 m. baigdamas Kauno VI berniukų gimnaziją (Šančiuose) sužinojau, kad Vilniaus valstybiniame universitete steigiamas žurnalistikos skyrius – nauja, nepažįstama, paslapties turinti specialybė. Kaip tik tuo naujumu, ta paslaptimi (romantika) ji ir patraukė.

Dar vaikėziukas nuo prieškario laikų, ypač nuo paauglystės ir jaunystės labai mėgau skaityti ne tik knygas, bet ir periodiką, ir daug jos skaičiau. Beje, su kitu bendraklasiu leidome klasės sienlaikraštį; talkinau ir kitiems tokiems leidinukams.

Ir viena, ir kita skatino iš arčiau „pasiziūrėti“, kas ta žurnalistika. Apie ją, nei klasės draugai, nei aš pats ne ką tikra nežinojome; tuo labiau – nei ką konkrečiai, nei kaip, nei kur, ją baigę, turėsime dirbti. Svarbiausia buvo tas jauno žmogaus užsispyrimas pabandyti tai, kas nauja ir dar nežinoma. Mudu su klasės draugu Juozu Kirkila nuvažiavę (1949 m. liepos 4 d., beje, pirmąkart į Vilnių) padavėme pareiškimus į šias studijas.

Tokių, kaip mes, stojusių į žurnalistiką, susidarė gal apie 50–60, nors tepriėmė tik 25. Kaip pamenu (gal išskyrus mediciną, nors nesu visai tikras) į jokią kitą specialybę tokio konkurso iki tol nėra buvę.

Per stojamuosius egzaminus (rugpjūčio mėn.) mudu su J. Kirkila pabandėme pasirodyti spaudoje – į „Komjaunimo tiesą“ pasiuntėme beveik vieną po kitos dvi recenzijas – apie filmą, skirtą Janiui Rainiui ir Juozo Macevičiaus pirmąjį eilėraščių rinkinį „Pavasario žingsniai“. Apie pastarąjį parašėme (dviem pavardėm) teigiamą šiltą atsiliepimą (kaip gebėjome). Nei vieno dalyko neišspausdino. Būtų pasirodžiusi recenzija apie J. Macevičiaus knygelę, būtume neabejotinai gavę pylos (vėliau ją aštriai sukritikavo „Tiesa“¹).

Jeigu su literatūriniais bandymais tąkart nepasisėkė, stojamuosius egzaminus (regis, keturis – lietuvių kalbą ir literatūrą (raštu ir žodžiu), istoriją, užsienio kalbą) su minėtu bendraklasiu išlaikėme kaip pridera. Bet kiekvienam egzaminus išlaikiusiajam dar teko patirti vadinamą Priėmimo komisiją, sudarytą iš Universiteto vadovybės ir įvairių organizacijų atstovų. Kažkuris iš komisijos narių manęs paklausė, kaip žiūrėsiantis, jeigu man būtų pasiūlyta pereiti į lituanistiką. Prisimenu – atsakiau, jog tai nesudarytų skirtumo. Bet buvau paliktas ten, kur stojau – į žurnalistiką.

Mūsų kursas (vadintas ir skyriumi) buvo įkurtas Istorijos – filologijos fakultete prie Lietuvių kalbos ir literatūros katedros (tada jos vedėja buvo Meilė Lukšienė)². Daugiau reikalų turėjome su fakulteto prodekanu lotynistu E. Frolovu – švelniu, demokratišku žmogumi, nemokėjusiu baltis. Paprastai dėl drausmės, paskaitų lankymo ar šiaip kokių studentišku išdaigų kartais reikėjo susitikti ir su dekanu Eugenijumi Meškausku.

Tai kas buvome tie 25? Čia, manau, dera jų pavardes surašyti pagal abėcėlę, nurodant prie mirusiųjų amžiną atilsį (a. a.): Petras (?) Būtėnas, a. a.? Dzendoletas, Genovaitė Erslavaitė (Bračienė), Mečislovas Juodka, Julius Jakelevičius, a. a. Alfonsas Karmazinas, Kostas Kaukas, Birutė Kazlauskaitė (Kazakevičienė), a. a. Juozas Kirkila, Eleonora Krušinskaitė

¹ Lietuvos komunistų partijos centro komiteto dienraštis – pagrindinis visos komunistinės spaudos leidinys sovietų Lietuvoje (*Red. past.*).

² Kaip atskiras šio fakulteto padalinys – savarankiška Žurnalistikos katedra įkurta 1952 m.



Grupė I kurso žurnalistų 1949 m.

(Mykolaitienė), a. a. Vanda Kvederaitė (Kedaitienė), Feliksas Laurinaitis, Abraomas Levinas, Lilija Litvaitytė (Aleknavičienė), a. a. Algimantas Litvaitis, a. a. Stasys Makauskas, a. a. Hubertas Paluševičius, a. a. Birutė Poškutė, Bronius Raguotis, a. a. Anastazija Rukšėnaitė (Rudzinskienė), Vanda Truncaitė, a. a. Saliamonas Vaintraubas, Algirdas Vyžintas, Bronius Zasčižinskas, a. a. Henrikas Zienavičius (Zenovič).

Prie baigiančiųjų 1953–1954 m. prisidėjo į žurnalistiką iš lituanistikos perėjęs Rimantas Budrys ir, nežinau, kaip atsiradęs tarp mūsų. Mauša Liubeckis.

Mūsų kurso studentų kontingentas visa kuo buvo daugiau negu margas ir savotiškas. Gal pirmiausia amžiumi – nuo 19–20 metų vakarykščių gimnazistų (daugiausia) iki 24–27 metų, jau vedusių ir turėjusių įvairių gyvenimo patirtį. Tarp įstojusių jau buvo vienas kitas partijos³ narys ar kandidatas, beveik visi komjaunuoliai⁴. E. Krušinskaitė, šių atsiminimų

³ Komunistų partijos.

⁴ Lietuvos komunistinės jaunimo sąjungos nariai.



Žurnalistikos I kurso studentų kelionė į Kauno spaustuvę 1949 m.

autorius, regis, du (A. Levinas, S. Vaintraubas) dėl socialinės kilmės aplinkybių komjaunimui tada dar nepriklausėme.

Atėję iš gimnazijų, daugelis maža ką nutuokėme apie pasirinktąją specialybę; vienas kitas buvo ši tą spausdinęsi; keletas jau dirbo redakcijose ar spaustuvėse (tik S. Vaintraubas tada jau buvo žinomas žurnalistas).

Vieni iš mūsų, tik pradėję studijuoti, stengėsi pasirodyti spaudoje. Kiti – ėmė reikštis vėliau, pagal aplinkybes. Po minėtų pirmųjų nepasisekimų, mums sėkmė ilgiau neužtruko. Minėto bendrakursio iniciatyva „Komjaunimo tiesoje“ 1950 m. sausio 5 d. mudviejų pavardėmis buvo paskelbta recenzija apie Vytauto Sirijos Giros apsakymų rinkinėlį „Žmonės baltais chalatais“. Toks buvo mūsų debiutas, nes dviem pavardėm ir vėliau ne vienus metus esame parašę ir paskelbę ne vieną recenziją ar straipsnį. Buvome sugalvoję net slapyvardį – Kiragis. Tokio mūsų literatūrinio bendravimo kūrinius redakcijoms nunešdavo mano bičiulis. Man pačiam rodėsi gėda siūlyti parašytą dalyką, ir tas jausmas išliko visam laikui (gal išskyrus kokį vieną kitą atvejį).

Daugiausia įstojusiųjų – iš Vilniaus ir Kauno, kiti, kiek pamenu, iš Kretingos, Kėdainių, Varėnos, kitų vietų. Iš tų 25 studentų merginų ir

moterų buvo 8 (trečdalis), bet tokia mūsų pradėta „tradicija“ ilgiau neišsilaikė, ir žurnalistika, galima sakyti, tapo ir iki šiol moterų „okupuota“ ir pridursime – miestietiška specialybė. Čia pat tektų pakalbėti ir apie kitą mūsų kurso „tradiciją“ – „dirbantį studentą“.

Iš pradžių ir vėliau rašyti visi „pratinomės“ per lietuvių kalbos paskaitas ir per namų darbus. Dažnai rašydavome įvairaus (dažnai politinio – visuomeninio) turinio rašinius (kaip mokykloje). Paskui privalėjome visaip talkinti 1950 m. pasirodžiusiam VU laikraščiui „Tarybinis studentas“. Bet „dirbančio studento“ problema dėl įvairių aplinkybių kuo toliau, tuo greičiau plito. Nenorėčiau šios tradicijos pateisinti, bet derėtų kiek paaiškinti tas sąlygas ir priežastis, dėl kurių ji atsirado.

Gal viena iš jų – pokario studento sunki, sudėtinga materialinė padėtis. Iš kaimo, ypač iš miesto paramos beveik negaudavo, o stipendija būdavo gan kukli. Todėl studentai ieškojo kaip prisidurti. Ieškojo darbo. Gal studentams žurnalistams čia sekėsi geriau ir sėkmingiau.

To laiko redakcijose daugiausia dirbo buvę partiniai, tarybiniai aktyvistai (dalis vadinamųjų pagrindininkų⁵), neturėję nei specialaus išsilavinimo, nei apskritai didesnio išsimokslinimo ar išprusimo. Pamenu, kad tuo metu iš reikalo imta kiek „palietuvinti“ laikraščių ir žurnalų redakcijas – kviesta dirbti lietuvius, be to, besirengiančius žurnalisto profesijai. Tarp „Tiesoje“ dirbančių (vieno bendrakursio rekomendacija) nuo 1950 m. pradžios atsidadė ir šio teksto autorius.

Gal dėl margumo ir skirtingumų mūsų kursas „nesusicementavo“ kaip kolektyvas – nuo pat pradžios ir per visus penkerius studijų metus. Mūsų neartino amžiaus ir patirties skirtumai, kitos aplinkybės. Dar tik prasidėjus mokslams kursas jau pradėjo aižėti ir byrėti. Dėl įvairiausių priežasčių. Tuoj pat „iškrito“ P. Būtėnas, dėl ligos – Dzendoletas; į kitą specialybę perstojo B. Poškutė; į Maskvą mokytis išvažiavo V. Truncaitė; dėl politinių priežasčių žurnalistikos studijas buvo priversti palikti A. Vyžintas, V. Kvederaйтė, regis, B. Zasčižinskas. Kai kurie grupės kom-

⁵ Nepriklausomos Lietuvos (iki 1940) antivalstybininkų – komunistų ir/ar nacių okupacijos laikotarpio (1941–1944) pagrindžio veikėjų (*Red. past.*).

jaunuoliai patys narsiai „išmetė“ iš savo eilių ir iš Universiteto niekuo dėtą kolegą J. Jakelevičių ir kt. Taip ir susidėjo, kad iš 25 įstojusiųjų į mūsų specialybę ją baigė 14 (prie jų, kaip matysime, atsirado dar du)⁶. Nežinau, kodėl į „iškritusiųjų“ ir „pašalintųjų“ vietas iš kitų artimų specialybių pageidavusieji studentai nebuvo priimami.

Susiformuoti kolektyvui mums labiausiai trukdė tarp kitko ir tai, kad kuo toliau mokėmės, tuo daugiau atsirasdavo dirbančių kolegų, vis rečiau ir rečiau besirodančių paskaitose. Ne visada paskaitas ar seminarus lankyti trukdė darbas redakcijose; gal dažniau – nuovargis nuo to darbo, tada neretai besitęsusio iki rytmečio; pagaliau ir tingumas ar... kitos silpnybės.

Kai kurie iš dirbančiųjų prie teigiamų ypatybių skyrė redakcijose įgyjamas praktines žinias ir įgūdžius. Iš tiesų taip, bet ką per darbą įgijome ir ką praradome? Praktiniai įgūdžiai – ypač reporterstėje, ganėtinai greit įgaunami ir apskritai susikaupia ne taip sunkiai. Bet netekdavome kitų, ypač teorinių žinių, kurias reikėjo „pavyti“ dvigubai trigubai mokantis ir per savišvietą.

Tačiau ko skaudžiausiai bent aš asmeniškai netekau – nuolat, nuoširdžiai, pasitikint draugauti ir bendrauti su kursu ir kolegomis. Keblumų darė ir šeiminės padėtytys. Studentiškų šeimų rūpesčiai, vargai, gimę vaikai

⁶ 1954 metais Istorijos – filologijos fakulteto žurnalistikos specialybės kursą baigė (šaltinis: VU archyvo byla):

1. Rimantas Budrys
2. Genovaitė Erslovaitė – Bračienė
3. Mečislovas Juodka
4. Alfonsas Karmazinas
5. Kostas Kaukas
6. Birutė Kazlauskaitė – Kazakevičienė
7. Eleonora Krušinskaitė – Mykolaitienė
8. Algimantas Litvaitis
9. Marija – Lilija Litvaitytė
10. Mauša Liubeckis
11. Stasys Makauskas
12. Hubertas Paluševičius
13. Bronius Ragutis
14. Anastazija Rukšėnaitė
15. Saliamonas Vaintraubas
16. Henrikas Zenavičius

palikdavo mažiau laiko bendrauti. Iš mūsų grupės buvau pirmasis antrojo kurso pradžioje (1951 m. kovo mėn.) vedęs – pirmojo kurso bibliotekininkystės studentę, tremtinės dukrą Genovaitę Tėvelytę. Žmona dar neturėjo 20 metų, aš ėjau 22-uosius. G. Raguotienė taip pat keturis dešimtmečius dėstė Vilniaus universitete įvairius bibliotekininkystės, ypač lektologijos dalykus.

Dažniau ir daugiau kursiojų susieidavome per įskaitas ir egzaminus. Pasikonsultuodavome, pasiklausinėdavome vienas kito, luktelėdavome kolegos išeinant iš egzamino, susižinoti, kaip jam pasisekė, ir kaip tas dėstytojas egzaminuoja, ko reikalauja per įskaitą. Kaip paprastai esti. Bet daugiausiai mūsų susirinkdavome per diplominių darbų gynimą – mums tai buvo ir naujas dalykas, kaip sakoma, pirmasis ir paskutinis, savotiškas atsisveikinimas su universitetu, su draugais.

Diplominius darbus rengėme ir rašėme kaip kas išmanydami, kiek gebėjome, kiek ir kaip galėjo padėti vadovai. Dargi ir jų temas kai kurie patys susigalvodavome. Jau tada jos buvo ganėtinai skirtingos, bet dažniausiai siejosi su konkretaus spaudos leidinio ar jų grupės veikla, daugiau jos teminiu aprašymu, negu žurnalistiniu nagrinėjimu. Antai K. Kauko diplominis darbas buvo skirtas Ukmergės rajono laikraščio „Tarybinis kelias“ partijos gyvenimo skyriui nušviesti; H. Paluševičius, turėjęs polinkį fotografijai, rašė apie iliustraciją „Jaunimo gretų“ žurnale; E. Krušinskaitės darbo tema buvo vaikų auklėjimo klausimai „Žvaigždutės“ žurnale. Nepamiršau kiek kitoniškesnio pobūdžio darbų, juolab kad jie priklausė R. Budriui („Juliaus Janonio publicistika“) ir man pačiam („Petro Cvirkos publicistika“).

Ilgai ieškojau tokių žodžių, iš kurių galėčiau sudėti vieną kitą ar trečią sakinį, tikriausiai atgaivinantį 1954 m. birželio 22-osios atmintį. Tą ypatingą ir studijų, ir gyvenimo datą. Tądien baigėme mokslus – laikėme paskutinį valstybinį (specialybės) egzaminą. Po sėkmės turėjo būti ir džiaugsmo, ir pasididžiavimo. Tikriausiai taip turėjo būti ir buvo. Bet ne visiems. Tą pačią dieną nusižudė mano artimai pažįstamas poetas Vladas Grybas. Grauzatis ir liūdesys dėl netekties ir dėl to, kad turbūt ne visa buvo padaryta...

Pamenu, kokia tąsyk susidėjo sunki dvasinė situacija, kurioje į neapibūdinamą savijautą ir būseną susikirto skausmo užgožtas ir nustumtas laukęs džiaugsmas – tai, kas įgyta ir netekta, ir...išiutęs, piktas, be to, dar ir studentiškas šėlsmas, kurio, patys jame dalyvavę, jį patyrę ir išgyvenę, iki šiol nepamiršome...

Po tos dienos ėjo kitos, jau tik tos, kurios dar buvo belikusios Universitete būti. Per vadinamąjį skirstymą į darbą, kiek menu, visi buvome palikti ten, kur jau dirbome, Vilniuje (mat iki 1990 m. studentai privalėjo paskirtoje vietoje atidirbti trejus metus). Iš 15-kos (įskaitant ir R. Budrį) pusė buvo paskirti į „Tiesą“, kiti – į žurnalus ar leidinius. Ten ne vienas jau ėjo ir atsakingas pareigas.

Darbo vietų erdvė pirmiesiems absolventams buvo ribota, ypač lyginant su dabarties žiniasklaida. Mes rengti dirbti tik laikraščių ir žurnalų redakcijose. Mūsų visų diplomuose įrašyta, kad mums pripažinta „laikraščio literatūrinio darbuotojo kvalifikacija“. Radijo ar kokios kitokios specializacijos dar nebūta.

Skirstant į darbą jau dvejus metus – nuo 1952–1953 m. m. veikė Žurnalistikos katedra. Joje dėstyti buvo palikti G. Erslavaitė (Bračienė), S. Makauskas, B. Raguotis. Iki tol katedros etatų pilnatvei „skolinti“ kitų specialybių dėstytojai ar darbuotojai. Prie Žurnalistikos katedros buvo „prirašyti“ literatūros istorikas, prozininkas Adolfas Sprindis; tada dar jaunasis rašytojas – apybraižininkas, publicistas, kritikas Alfonsas Bieļiauskas, kuris, deja, dėstytojauti nesiėmė.

Iš atminties rašydamas faktus ir atsitikimus, galvojimus, išspūdžius, patyrimus vis dėlto daugiausia mąstau apie savo bendrakursius. Šviesiai ir sielodamasis, su sopuliu galvoju apie jų literatūrinį – žurnalistinį ir asmeninį gyvenimiškąjį likimą, susiklosčiusį visai, kaip ir esti gyvenime. Apgailestauju, kad nebeatmenu arba nežinau visų jų darbų, datų, įvykių, pagaliau kas Likimo jiems lemta. Mat kursioakai, net baigusieji, taip iki šiol ir nebuvo visi susirinkę. Net per diplomų įteikimą, sėdėjome atskirai, tarp kitų specialybių absolventų, o, pasibaigus iškilmėms, išsiskirstėme po vieną ar po kelis... Jokių bendrų išleistuvių... Taip buvo, o tie, kurie skaitys apie tai, tegu patys sprendžia, koks bendravimas ir draugiškumas yra mus siejęs.

Vieni mano „grupiškai“ bus labiau ar daugiau pažįstami skaitytojui, ypač žurnalistui, kiti – mažiau, bet jaučiu įsipareigojimą ir pareigą apie visus pasakyti bent kokią atminties žodį. Gal ne tą, bet tokį, kokį sugebėjau apie kolegų žurnalistinį darbą surasti. Šįkart platesnių jų kūrybos ir biografijos charakteristikų neteikiu.

Pirmoji abėcėlės sąrašė – G. Erslavitė – Bračienė, darbšti, sąžiningai studijavusi, kiek dirbusi Žurnalistikos katedroje, paskui rengė ir redagavo istorinio – politinio pobūdžio leidinius; M. Juodka „Tiesoje“, kiek žinau, tarnavo ne vieną dešimtmetį, domėjęsis tada vadintomis „tarybinės statybos temomis“; Alf. Karmazinas – vienas iš darbščiausių, tikrai besimokiusių studentų, dirbo „Geležinkeliečio“ laikraštyje, išleido tos tematikos apybraižą (knygelę); K. Kaukas – „Tiesos“, paskui Klaipėdos krašto laikraščių darbuotojas, dokumentinių (spaudos) feljetonų, grožinės literatūros autorius; B. Kazlauskaitė – Kazakevičienė – mūsų kurso seniūnė, žurnalistės kelią pradėjo „Tiesoje“, vėliau – ilgametė, įvairių pareigų „Eltos“ darbuotoja; E. Krušinskaitė – Mykolaitienė – jaunimo spaudos, kultūros žurnalistė, ne vieną dešimtmetį „Kultūros barų“ žurnalo atsakingoji sekretorė.

Mūsų kurse mokėsi du Litvaičiai: sesuo Lilija – moterų žurnalo darbuotoja, brolis Algimantas – sporto leidinių redaktorius ir žurnalistas; S. Makauskas – žurnalistikos dėstytojas, Žurnalistikos katedros vedėjas (1957–1975), docentas, kolekcininkas (kokių tik dalykų ne kolekcionavęs...), baigęs ir Vilniaus dramos studiją. H. Paluševičiaus potraukis ir interesas buvo ne žodis. Žurnalistikos katedroje ir kitur dėstė fotografijos kursą, dirbo televizijos operatoriumi. Paeiliui – A. Rukšėnaitė – Rudzinskienė, ilgai triūsusi „Tiesos“ laiškų skyriuje. Pažindinti su S. Vaintraubu ir nereikėtų, ir nepriderėtų – jis žinoma Lietuvos žurnalistikos figūra. H. Zienavičius, kaip ir minėtas jo bičiulis, ilgai dirbo „Geležinkeliečio“ redakcijoje. Į mūsų specialybę greitosiomis, baigiantis studijoms, perstojęs R. Budrys buvo gamtininkas ir keliautojas. Gamta ir kelionės sudarė jo grožinės ir žurnalistinės kūrybos turinį.

Žinių pabaigoje, nusižengdamas abėcėlei, šiek tiek vietos pasilikau ir sau: 1950–1963 m. dirbau „Tiesoje“; kiek daugiau kaip 40 metų (1954–1994) Vilniaus valstybiniame universitete dėščiau publicistikos teoriją, žurnalistikos istoriją, literatūros kritikos, kultūros disciplinas.

Tai, ką parašiau apie kiekvieną baigusįjį kurso kolegą, turėjo patvirtinti bent jau vieną dalyką – mūsų kurso absolventai per savo gyvenimą nebuvo nutolę nuo specialybės ar ją pakeitę kuo kitu. Tik vieni beveik visą laiką tarnavo redakcijose įvairiose pareigose; kiti gal rečiau imdavosi plunksnos; gal kai kam pristigo ir žurnalistinių sugebėjimų. Treti po žurnalistinės praktinės veiklos pasuko žurnalistikos pedagogo, mokslininko, kritiko – istoriko keliu, palinko daugiau į beletristo, eseisto kūrybą. Bet visi vienaip ar kitaip – savo gyvenimą susiejo su žurnalistika ar jos kūryba. Kai kurie (J. Kirkila, A. Levinas), baigę žurnalistiką vėliau, taip pat darbavosi šioje srityje.

Tad dabar metas pasakyti apie tuos mūsų kolegas, kurie nebaigė arba dažnai dėl prievartos negalėjo baigti šios specialybės. Jų daugelis patyrė dvasinių sukrėtimų ir skriaudų, kitų sunkių išgyvenimų. Bet jų nevadinome buvusiais, nerašome šio žodžio kabutėse: su ne vienu toliau bendravome, susitikdavome, pasišnekučiuodavome dargi apie žurnalistiką... Prisimindamas juos, džiaugiuosi, kad daugelis jų (kiek žinau) baigė kitus aukštuosius mokslus ir daug padarė mūsų kultūrai bei menui, kitoms gyvenimo sritims.. Štai A.Vyžintas – įžymus muzikas – chorvedys, dirigentas, dėstytojas, profesorius; V. Kvederaйтė – Kedaitienė – Vilniaus pedagoginio instituto absolventė, garsėjusi mokytoja lituanistė; B. Poškutė, įgijusi teisininkės profesiją, tapo žinoma autoritetinga bibliografė; V. Truncaitė – Šalūgienė – istorikė, docentė; J. Jakelevičius – ekonomistas, rašęs apsakymus...

Apie savo kursą, regisi, prirašiau gal net per ilgai, t.y. per daug. Bet ar gali būti per daug?..

Nostalgiskai, šviesiai, pagarbiai dėkodamas prisimenu ir daugelį dėstytojų. Jų pirmiausia prašau atleisti, kad nebuvau pareigingas, stropiai paskaitas lankantis studentas. Dėl tos nuodėmės jaučiu graužatį ir netektį iki šiol. Vienas kitas atsiminimas apie juos bus irgi daugiau fragmentiškas, epizodiškas, paremtas išpūdžiu. Ne visų to meto jų pedagoginius ir mokslinius laipsnius beprisimenu ir dėl to atsiprašau..

Mūsų studijos apskritai buvo humanitarinės – filologinės krypties, savo pobūdžiu ne itin daug, ypač pirmuosiuose kursuose, skyręsi nuo

litanistų. Tik įsisteigus Žurnalistikos katedrai, padaugėjo specialybės, profesijos dalykų; daugelį literatūros ir kitų filologinių disciplinų jau buvome anksčiau baigę.

Profesines, žurnalistikos bendrojo turinio žinias ir pagrindus pirmuosiuose kursuose, iš dalies ir vėliau dėstė Jonas Karosas – teisininkas, pirmasis katedros vedėjas (1952–1957 m.), grynakraujis vilnietis – komunistas, lietuvis patriotas. Esu tai daug kartų patyręs, kai dažnai mano pažinčiai su Vilniumi jis pakviesdavo pasivaikščioti – paklajoti, pakerėdamas įdomiausiais pasakojimais. Bet viešumoje, per paskaitas jis buvo atsargus, pamokytas praeities ir patirties. Nesyk, kalbėdamas kokia žurnalistikos tema, J. Karosas pratarėdavo: „Čia – ne spaudai“, vadinasi – nederėtų dėl visa ko tai studentams užsirašyti. Mums, jaunikliams, tada atrodė, kad ko nors tokio nė nebuvo pasakyta. Bet, kai dabar pagalvoji, suvoki, kad dėstytojas jau tada mokė mus apsaugoti nuo pavojų, apsidrausti ne nuo to žodžio ir minties. Mokė galbūt ir savicenzūros. Žurnalistika mums buvo diegta pirmiausia kaip politinė, vienos partijos, vienos minties specialybė ir profesija. Bet kaip ir kiek tai buvo daroma – jau priklausė nuo dėstytojo... Tokį turinį ypač pabrėždavo pakviečiami dėstytojai valandininkai – ir žurnalistai profesionalai, ir ypač – partiniai darbuotojai.

Varge tu, nelaime tu – niekas mūsų nemokė tokių išlygų (*galbūt, gal, regis, manyčiau, atrodo, mano nuomone, derėtų pagalvoti*, etc.), kuriuos, anot Vladimiro Korolenkos, bent „suminkštintų“ įprastinę dogmatišką teiginių, sprendimų, išvadų kategoriškumą. Dar pridurčiau – paliktų galimo suabejojimo, kitos interpretacijos, pagaliau tolerancijos, pakantos galimybę. Pagal senąją išminčių Seneką, „pakanta – visada teisingumo, tiesos dalis“. Deja, mums patiems teko tokio tolerantiškumo, tokių išlygų „mokyti“ ir mokytis pavojingai. Todėl, kad kokia nors išlyga tada galėjo kelti kad ir netyčių suabejojimą.

Greta J. Karoso prisimenu žemės ūkio problematiką dėsciusį Joną Jonyną (Jankauską) – agronomą, aukštos inteligencijos žmogų, taip pat vilnietį. Taip jau susidėjo, kad pirmieji mūsų dėstytojai ir laborantė *pani* (taip ją vadino katedros vedėjas) Jadvyga Krenevičienė – visi buvo Vilniaus krašto lietuviai, patyrę vieną po kitos arba dvi (lenkų ir rusų) ar tris (dar vokiečių) okupacijas.

Žurnalistikos katedroje atsirado naujų dėstytojų – Jonas Bulota, baigęs žurnalistiką Maskvos universitete; taip pat patyręs laikraštininkas Juozas Oguzas. Pradėtos skaityti žurnalistikos istorijos, žanrų disciplinos, pan.

Bet mokymas, ypač profesinis, vis labiau remtas Maskvos universiteto žurnalistikos fakulteto programa, SSRS aukštojo mokslo vadovaujančių įstaigų reikalavimais. Šis tas buvo paliekama ir „*respublikos specifikai*“. Viso tuometinio Istorijos – filologijos fakulteto (ne tik žurnalistikos) mokymui ir auklėjimui politizuoti ir jo idėjiniam kryptingumui stiprinti buvo skirti partiniai-politiniai, apskritai visuomeniniai mokslai. Jie dažniausiai buvo skaitomi bendrai, visų fakulteto specialybių to paties kurso studentams (seminarus vedavo ir kiti dėstytojai).

Marksizmo – leninizmo pagrindus (taip tada vadinta ši disciplina) dėstė Romas Šarmaitis. Marksistinę filosofiją skaitė prof. H. Gabrielianas, politinę ekonomiką – doc. Ranuš Davtian – Abramian – abu atsiųsti Vilniun, nežinau, ar „sustiprinti“ šių dalykų dėstymą, ar nuskirti kaip į „bausmės“ vietą. Žinoma, šie dėstytojai armėnai nė žodžio nemokėjo lietuviškai. Per įskaitas ar egzaminus studentų atsakymus į rusų kalbą jiems vertė vyresniųjų kursų studentai, laborantai. Tad nuo vertėjų daug priklausė ir studento atsakymų kokybė ir, žinoma, pažymys. Prof. H. Gabrielianas iš studento reikalavo per egzaminus turėti jo paskaitų konspektus. Juos pavartydavo ir, tikriausiai, kai kada pažymėdavo koku nors ženklų. Bėda ištikdavo, jei tie, pasiskolinti iš pareigingesnių kolegų, dar kartą atsidurdavo profesoriaus rankose. Kiek prisimenu, taip atsitiko ir su vienu kitu mūsų...

Vyresniuose kursuose filosofiją jau skaitė Eugenijus Meškauskas. Patyrėme jo dėstymo minties, saviško interpretavimo įtaigą ir retą egzaminavimo būdą. Jis nemėgo egzaminuoti ir skatino, kad studentas atsakintų kuo trumpiau – po kelis sakinius į bilieto klausimą. E. Meškauskas pats nieko neklausinėjo. Per valandą – pusantros „praeidavo“ visas kursas. Dėstytojas iš karto įrašydavo pažymį. Ne visada tokį, kokio tikėjaisi arba būtų pageidavęs.

Per pirmuosius, man rodosi, dvejus ar trejus metus išklauskėme daugelį literatūros ir kalbos dalykų. Apie tautosaką mums pasakojo Meilė Lukšienė. Rašau – pasakojo, nes dėstydavo labai emocionaliai, vaizdingai,

žodis liejosi po žodžio, srautu. Klausytis buvo įspūdinga ir nuotaikinga, bet ką užsirašyti ar pasižymėti nespėdavome ir negebėdavome. Tad numodavome ranka ir bevelijome klausytis...

Jau pirmame kurse klausėmės ir antikinės literatūros, skaitomos senosios klasikinės literatūros specialisto ir vertėjo Leono Valkūno (beje, vėliau ėjusio prodekano pareigas). Dėl to dalyko turėjome vargo. Mano bendraklasiui ir man gal buvo lengvėliau, nes dar gimnazijoje šviesios atminties literatūros mokytoja Ona Jagminienė – Ramanauskienė anti-kinei literatūrai skirdavo daug ir išskirtinio dėmesio (esame rašę ne vieną tos literatūros rašinį). Bet šiaip stigo ir pačių kūrinių, ir šiaip vadovėlių ar leidinių apie antikinę literatūrą. Tokį vadovėlį žinojome vieną (Josifo Tronskio⁷, rusų k.), bet gauti jį buvo sunku – ėjo iš rankų į rankas, vienai nakčiai, ir, be to, ne retam buvo keblu skaityti ir suvokti rusiškai. Šiam egzaminui ruošdamasis galėjau pasinaudoti namų bibliotekoje Kaune vie-no studento paliktais Vladimiro Šilkarskio⁸ veikalais (*Graikų literatūros istorijos* pirmuoju tomu ir kt.).

Iš užsienio literatūros dėstytojų atsimenu (tikriausiai daugelis) Eleną Kuosaitę – Jašinskienę, skaičiusią paprastai, oriai, įsimenamai. Džiaugiuosi, kad ji tebėra tarp mūsų.

Lietuvių senąją literatūrą klausėme pas Jurgį Lebedį. Skaitė jis tyliai, norint girdėti reikėjo sėdėti pirmoje eilėje, arčiau stalo, už kurio sėdėjo dėstytojas ir skaitė iš teksto. Beje, paskaitų tekstus turėjo beveik visi įvai-rių dalykų dėstytojai (išskyrus J. Karosą, gal dar vieną kitą). Tekstų buvo reikalaujama...

Apie vėlyvesniojo – XIX a. laikų lietuvių literatūrą klausėme A. Sprin-džio, XX a. pradžios (regis, iki 1940 m.) – Vandos Zaborskaitės paskaitų. Ši įžymi mokslininkė profesorė tebestebina gyvybingumu ir kūrybiškumu⁹.

Gyvento meto – tarybinę literatūrą dėstė, galima sakyti, mūsų bendra-amžis Petras Ivanovas. Su juo pabendraudavome ne tik kaip su dėstytoju:

⁷ Тронский Иосиф Моисеевич (1897–1970), antikinės literatūros tyrinėtojas

⁸ Vladimiras Šilkarskis (1884–1960), klasikinės filologijos tyrinėtojas, Lietuvos ir Vokie-tijos universitetų profesorius

⁹ Mirė 2010-12-27, *red.past.*

P. Jonaičio slapyvardžiu viltingai dirbo literatūros kritikoje. Prisimenu jį dar ne dėstytoją. Teko klausytis (1950 m. vidury) jo diplominio darbo apie V. Majakovskį ir V. Montvilą gynimo. Pirmakursiui jo atsakymai padarė stiprų, iki dabar išlikusį įspūdį. Jie buvo argumentuoti, taktiški, iškalbūs, nenusileidžiantys oponentų pastaboms. Deja, šis neabejotinai talentingas kritikas ir dėstytojas neįveikė už jį stipresnės jėgos, ir gyvenimą baigė savižudybe, nesulaukęs nei 36-erių. Prie kapo kalbėjęs jo kolega istoriografas Julius Būtėnas pasakė J.Gėtės žodžius iš „Jaunojo Verterio kančių“: „Būk vyras ir nesek manim“.

Esame klausęsi literatūros teorijos (Marcelinas Ročka), kalbotyros (Vladimiras Kostelnickis) disciplinų, kalbos ir jos praktikos dalykų (Juožas Balčikonis, Kazys Ulvydas) ir kt. Lankėmės vokiečių kalbos užsiėmimuose. Jiems vadovavo simpatiškoji, geranoriškumo kupina, energija trykštanti Ina Meiksinaitė.

Dėl politinės ideologinės mūsų studijų laikų konjunktūros, dogmatizmo, kitų partinių reikalavimų atsitikdavo kurioziškų dalykų. Ir ne dėl dėstytojo kaltės. Kaip minėta, kalbotyrą dėstęs V. Kostelnickis tada garsėjo tikrai pasiaukojama veikla organizuojant studentų talkas Vilniaus atstatymo darbams – kaip toje, tada populiarioje dainoje „Broliai, atstatykim miestą Gedimino“. Vieną semestrą kalbotyros kursą V. Kostelnickis dėstė remdamasis garsaus to meto kalbininko Nikolajaus Maro teorija. Pasakojama, kad kitą kurso dalį jam tekę skaityti jau pasirodžius Josifo Stalino veikalui kalbos klausimais, taigi jau prieš N. Marą...

Po daugelio metų, bet kaip dabar matau didelės auditorijos katedroje ant kėdės sėdintį istoriką Juozą Jurginį (beje, publicistą ir žurnalistą), aukštaitiška tarme, kokią linksmą atsitikimą ar anekdotą pasakojantį apie kokią Lietuvos istorijos dalyką. Klausytis buvo ne tik nenuobodu, net linksma. Jeigu ką būsimie iš tų paskaitų įsiminę, tai istorijos reiškinius ir dalykus suvokti per kokią įspūdį padariusį jos įvykį ar atsitikimą.

Visuotinę istoriją dėstęs mokslo, publicistikos, prieškarinės „Kultūros“ žurnalo veikėjas Juozas Galvydis įsiminė keliais „keistais“ dalykais. Jeigu egzaminas buvo žiemos sesijoje, ant kostiumo visada užsimesdavo šiltą pledą (docentas ėjo dar tik šeštą dešimtį, bet, matyt, ligotas). Įdomiausia buvo, kad istorijos įvykius aiškino trumpai, konspektiškai ir per

egzaminus nemėgo ilgo atsakinėjimo. Jį tai, matyt, erzino. Dėstytojo sakymu, iš studento noris sužinoti, dėl ko tas istorijos įvykis ar reiškinys atsitiko, kaip atsitiko ir kokios buvo pasekmės. Galėjai pats pasirinkti – nuo kurio bilieta klausimo atsakinėti. Nepakentė beletrizuotų ar iš bendrybių sudėtų atsakymų. Tokie baigdavosi liūdnai. Pamenu, kaip vienas kolega, išėjęs iš J. Galvydžio egzamino, buvo labai nustebęs ir šokiruotas, kai jam dėstytojas pasiūlęs arba parašyti trejetą (pradings stipendija), arba ateiti kitąkart. O kolega pats džiaugėsis, kad sekėsi pasakoti, dėstytojas jo nei nutraukęs, nei klausinėjęs...

Šiuos atsiminimų įspūdžius šiukart norėčiau baigti bent keliais žodžiais apie Žurnalistikos katedros atmosferą. Nuo pirmojo kurso iki paskutiniojo (per penkerius metus) tarp dėstytojų, laborančių, studentų susikūrė apskritai draugiška, kolegiška aplinka. Ją jautėme, ją patyrėme patys. Demokratiškus, tolerantiškus santykius tarp skirtingų dėstytojų ir su studentais kūrė ir palaikė pirmieji katedros vedėjai – J. Karosas, S. Makauskas, kiti dėstytojai, laborantai, metodininkai (tarp jų kelis dešimtmečius šiose pareigose dirbusi ir Irena Tarozaitytė).

Tarp giedriausių atsiminimų iš studijų ir vėlesniųjų laikų manyje išliko Žurnalistikos katedros inteligentiškumo, tolerancijos ir demokratiškumo dvasia.

MEMORY FRAGMENTS FROM JOURNALISM STUDIES: About students and teachers from the first university journalism graduates (1949–1954)

Bronius Raguotis

Summary

The author of the article describes the beginning of journalism studies at Vilnius State University in 1949, during the period of Soviet occupation. The studies were an integral part of the propaganda system developed by the Communist Party; however, the author, referring to his personal experience, gives information about the contradictory nature of studies, different

perception of journalism by the first students and their preparation to work in the media system: the editorial offices of that period mainly employed former party members, Soviet activists (part of the so-called underground workers, i.e. anti-statesmen of the Independent Lithuania [until 1940] – underground activists of the Communist and/or Nazi occupation period [1941–1944]) who neither had special education nor were men of education in general. At that time newspaper and magazine editorial offices felt the need to somewhat gain a “Lithuanian” character; thus, they employed Lithuanians who were training for a journalist profession. In general, the field of studies was humanities – philology; in their nature the studies barely differed from the Lithuanian language studies, especially in the first years of study. Only after the Journalism Department was established (1952), the subjects that were more related to speciality and profession were added, since students had already completed many literature and other philological courses previously. The author recalls teachers’ working methods. For example, professional general knowledge and basics of journalism were lectured by Jonas Karosas, the first Head of Department (1952–1957), who was a true-born Vilnius resident – a communist who used to invite students to stroll around Vilnius for better knowledge of the city and told them the most exciting stories, yet in public, during lectures, he was cautious. When discussing any journalistic issue, Mr. Karosas would often say: “That’s not for the press”, which meant that students should not put it down (in this way he already taught them how to secure themselves against danger, to play safe with “wrong” words or thoughts).

The author of the article, who later became a literary critic and teacher of journalism, worked in “Tiesa”, the main newspaper of the Communist Party, from the beginning of 1950, after being recommended by a fellow-student. The diplomas of the first graduates of journalism studies indicate “the qualification of a literary contributor to a newspaper”. There had not been a radio or any other specialisation at that time yet.